

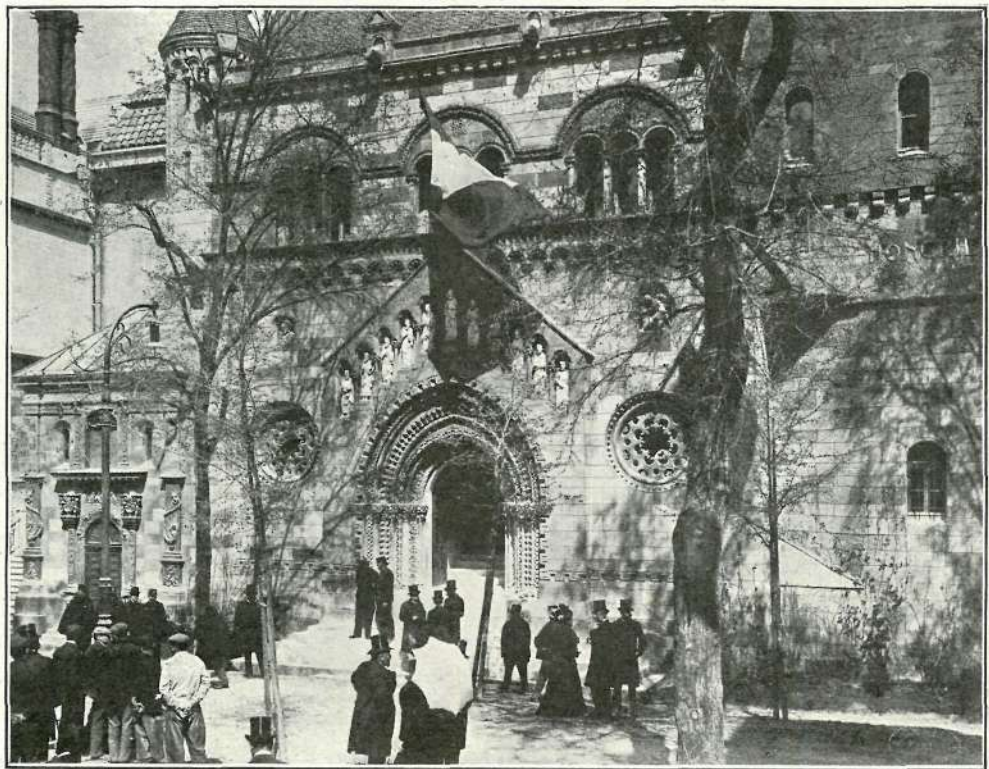
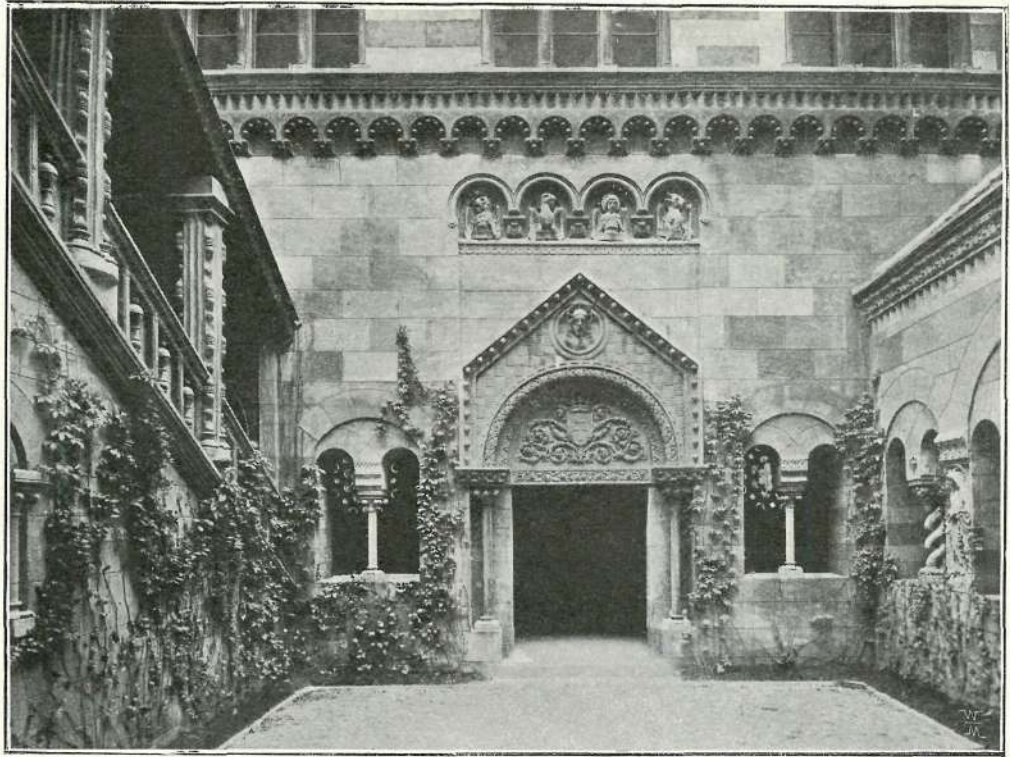
A HUSZÁRTEREM A MAGYAR PAVILLONBAN.

Erdélyi fényképe nyomán.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI PAVILLON.

A Quai d'Orsay-n épült „*Rue des Nation*“ ideiglenes tündérpalotáinak sorában a magyar történelmi pavillon méltóképen képviseli nemzetét. A szerencsés, egészséges ötlet, mely külső alakja felett döntött, nem új, mert az 1896. évi millenniumi kiállítás feledhetetlen szépségű történelmi főcsoportja épületeiben találta meg első kifejezését, ámde itt sok tekintetben egészen új eredményeket produkál s újra csak föltétlenül bebizonyítja azt, hogy a történelmi stílusok evolúciójának kifejezésére legszerencsésebb eszköz a meglévő emlékek hűséges bemutatása, történjék az eredetiben vagy másolatban, mert ezek a néma emlékek a letűnt korok művészetének szellemét a legbeszédesebben tudják tolmácsolni.

A magyar történelmi pavillon, melyet Bálint és Jámbor budapesti műépítők terveztek, a régi magyar építészet máig is meglévő emlékeinek összeállításából jött létre, voltaképpen tehát egy építészeti retrospectiv kiállítás, mely a román műizlés korától a rokokóig nem fictiv, de igazi, élő emlékműveken tárja a szemlélő elé a magyarországi arhitektúra lényegét és fejlődési fokait.

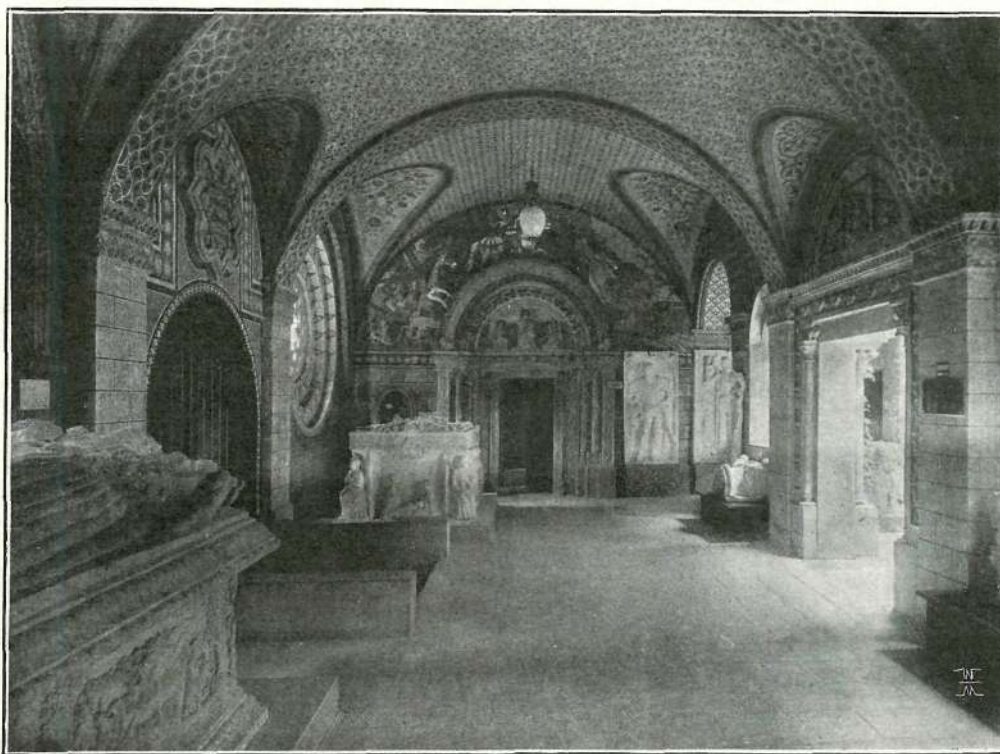

A MAGYAR PAVILLON UDVARA ÉS FŐKAPUJA.
 ○○○○○TERV. BÁLINT ÉS JÁMBOR.○○○○○

Erdélyi fényképei nyomán.

XVIII. SZÁZADI TEREM.

••••• ELŐCSARNOK •••••
A MAGYAR TÖRTÉNELMI PAVILLONBÓL.
•• TERVEZTE BÁLINT ÉS JÁMBOR. ••

Erdélyi fényképei nyomán.

Az épület egyik homlokzatával a Szajna felé, a másikkal a Quai d'Orsay-ra néz s az angol és osztrák pavillonok között van elhelyezve. Főbejárata a Quai d'Orsay-ra nyílik s a jaáki apátsági templom nagyíró portálját tünteti fel; az épületnek Szajna felé néző része csúcsíves ízlésű s jobb felé a vajdahunyadi vár festői tornyocskáival ékesített falát ábrázolja, melyhez a csütörtökhelyi kápolna apsisa csatlakozik. A balszárnyhoz a kassai Szent-Mihály-kápolna homlokzata van hozzáépítve, mely a maga kora renaissance íveivel méltóképen képviseli hazai arhitektúránk egy, a maga nemében egyedül álló, sajátosságát. A góth szakasz elején, a vajdahunyadi rész s a kassai kápolna között, a körmöcbányai vártemplom messziről feltűnő impozáns tornya áll erős négyszögbe tört talapzaton, mit hatalmas méretű csúcsívek törnek át s nyitnak a közlekedés számára utat. A torony első emeleti magasságában román oszlopok által tartott ívek alatt festői loggia nyílik a Szajna felé, ott pedig, a hol a torony a maga masszív négyszögű formájából a nyolcszögbe megy át, erkély futja körül a torony testét, melynek felszökellő karcsú sisakját a négy sarkon egy-egy kisebb fia-torony tagozza.

A román és góth szárnyat egyfelől renaissance, másfelől barok-stílusú épületrészek kapcsolják össze egymással. Az elsőnek díszítő elemeit a felsőmagyarországi renaissance-építészet jellemző emlékeiről vették s részleteikben a lőcsei városház arkádíveit, az eperjesi Rákóczi-ház bizarr szépségű cikk-cakkjait és a bártfai városház érdekes ablakait tüntetik fel hű másolatban; a barok-részen a díszítő motívumok az eperjesi Klobusiczky-féle házról és a budapesti szerb orthodox templom tornyáról vannak véve és szintén hű utánzatban visszaadva, miáltal a barok-stílus fejlődésének hazánkban észlelhető két fázisa lett bemutatva. A pavillon belső, középső részét négyszögű udvar foglalja el román ízlésű s gazdagon kiképzett keresztfolyosójával, egyik oldalán pedig a bártfai városházáról lemásolt lépcsőzetével, a melynek díszítő motívumai arról tanúskodnak, hogy ezt a műemléket inkább az olasz barok, mint a német ízlés befolyásolta.

Maga az épület belseje, a mellékhelyiségeket leszámítva, 14 kisebb-nagyobb teremre oszlik, a melyekben részint szabad csoportokban, a falakon s 73 üveges szekrényben a hivatalos katalogus szerint összesen 1516 számot kitevő gyűjteményes kiállításban a régi magyar hadviselés és iparművészet egyházi és világi vonatkozású emlékei vannak kiállítva, a mint következők:

I. TEREM. *A honfoglalás kora.* A mennyezet a pécsi restaurált dóm mennyezetét utánozza. A falakon a műemlékek országos bizottsága által kiállított s Nádler Róbert, Myskovszky Viktor és Gróh István által készített képekben monumentális építkezésünk kiválóbb emlékei függnek. Az üveges szekrények fejlődésük sorrendjében a magyar kardokat és szabályokat tüntetik fel a X. századtól a XVIII. századig, majd harci baltákat, fokosokat, kengyeleket s lándzsákat tartalmaznak, a melyek közé azonban a bizottság a hun-szarmata és avar-kori leleteket is besorozta. Egy vitrina a történelmi IX. századbéli magyar lovas-sír leleteit tünteti fel, egy másik pedig az 1000-tól 1526-ig Magyarországon vert pénznemeket tartalmazza.

II. TEREM. *Az Árpád- és vegyesházbéli királyok kora Luxemburgi Zsigmondig.* A terem díszítését a pozsonyi XIV. századbéli városház kapujának motívumai képezik; tartalmát az e korbéli nyilvános és magánélet tárgyai szolgáltatják, a melyek közül kiválnak az Árpád-királyok nagy eleganciával megírt oklevelei viasz és arany pecsétjeikkel, a melyek sorában a legnevezetesebb III. Béla (1173–1196) kettős aranybullája, mi a maga nemében unikum. Érdekes e csoportban az első magyar festett armális is, melyet 1405-ben Zsigmond adományozott a Kapy-család egykori őseinek: a Tétényieknek és Haraszthyaknak, valamint nagy feltűnést keltettek az Ulászló és II. Lajos alatt kiadott armálisok is, mert ezek a miniatűr-festésnek valóságos remekművei. Az egykorú okmányok sorában a franciákat bizonyára nagyon érdekelte nagy királyuknak, I. Ferencnek 1527. február

5-én Batthyány Ferenc bánhoz intézett ama levele, a melyben a király a mohácsi szomorú ütközet ötletéből condoleál s egyúttal szerencsekivánatait fejezi ki Szapolyai királylyá történt megválasztásához.

III. TEREM. *A vajdahunyadi vár lovagterme.* Tartalmát védő és támadó fegyverek, hadi zászlók s egyéb a hadi életre vonatkozó, vagy annak viszonyait feltüntető emlékek képezik. Nevezetesebb darabjai: Kálmán püspök (Róbert Károly természetes fia), Hunyadi Mátyás, Skander bég (Castriota György) és Thúry György kapitány kardjai, Zrinyi Miklós szigetvári hős kardja és sisakja, egy XVI. századbeli huszár torna-maszkja, egy XVII. századbeli kuruc tárogató, Temesvár erődítésének kulcsai, melyeket Aliaza adott át Pálffy Jánosnak, II. József díszkardja, melyet a császár 10 éves korában viselt, egy „macskafej“, a minőt legelsőb a XVI. századbeli hollandi függetlenségi harcban használtak stb. stb.

IV. TEREM. *A csütörtökhelyi kápolna* díszhelyét a remekművű káposztafalvi szárnyas oltár foglalja el; mellette áll a János iglói (Nova Villa) mester által 1481-ben bronzba öntött nagy értékű s műbecsű szepes-ménhárdi keresztelő-medence, a berethalmi ágost. evang. templom 1515-ből való kapuja, mely mesterséges zárával s 21 csapónyelvével a lakatosművesség egy ritka példánya; itt van kiállítva a nagybobróci könyvvállvány, több egyházi zászló a XVII–XVIII. századból s — hogy többet ne említsünk — a lőcsei parochiális templom XV. századbeli predellája, mely a három böles imádását ábrázolja.

V. ÉS VI. TEREMEN Herman Ottónak a magyar halász- és pásztoréletre vonatkozó pompás gyűjteménye van bemutatva Koszkol Jenőnek ama tíz eredeti festményével együtt, a melyeket a folyó év tavaszán az Iparművészeti Múzeumban rendezett próbakiállításból ismerünk.

VII. ÉS VIII. TEREM. Diszítványait a miskolci görög orthodox templom s a besztercebányai Turcsányi-féle ház szolgáltatta, tartalmát pedig a görög-keleti egyház ama készletei képezték, a melyeket a kuvezdini, karlovici, krusedoli, ravanicai, sistováci, besenovai, rakováci, jazáki, opovói és zágrábi monostorok, zárdák és templomok, végre a zágrábi Nemzeti Múzeum állítottak ki. A szerelvények egy része Oroszországban készült, más részük a régi Szerbiából és Áthosz-hegyéről származik, de vannak olyanok is, a melyeket részint Szlavónia Fruska-Góra hegyvidékén tartózkodott mesterek és pécsi s nagykanizsai ötvösök, tehát magyar emberek, készítettek.

IX. TEREM. *A frankói Esterházy-vár kincstára.* Tartalma az egyházi szerelvényeken kívül a világi tárgyak sorából került ki s miseruhákból, himzésekből, olajfestésű kosztümképekből, egykorú metszetekből, ereklyetartó-oltárkákból, különböző ötvösművekből, érmek- és az erdélyi fejedelmek alatt vert pénzekből állott a XVI–XVIII. századból. A következő

X. TEREM az ú. n. *erdélyi terem* volt s bár hazánk egyéb részeiből is tartalmazott műkincseket, legnagyobb részében az Erdélyben készült műtárgyak befogadására szolgált. Elvitathatatlan, hogy Erdély politikai függetlensége s erős nemzeti érzelme a művészetet és kézműipart a Királyhágón túl a fejedelmek korában külön irányba terelte s ez az irány olyan tárgyakat hozott létre, a melyek a magyarországiak egyes csoportjaitól merőben különböznek, még sem lehet az ú. n. „erdélyi“ zománccal diszített ötvösművek valamennyi példányát kizárólag erdélyi provenienciájúnak tartanunk, mert tudvalevő, hogy ezt a zománccot hazánk sok helyén egyidejűleg készítették ötvöseink, sőt volt idő, a midőn annak gyakorlata a háborús viszonyok s „a sok futás miatt“ egészen Felsőmagyarország területére szorult. Az erdélyi terem rendkívül gazdag műtárgyai között tehát óvatosan kell járnunk; lelkiismeretesen kell kiválogatnunk közülök a kéteseket, vagy a melyeknek provenienciája más vidékre utal, — nehogy rövidséget szenvedjenek hazánk művészi iparának ama gócpontjai (Kassa, Pozsony, Besztercebánya,

Lőcse, Bártfa, Selmechánya stb.), a melyek a munkából nemcsak ebben a korban, de mindig s a lehető legnagyobb mértékben kivették a maguk részét.

Az erdélyi bizottság, mely lelkesen látott feladata megvalósításához, sok becses anyagot gyűjtött össze. Ennek az anyagnak értéke annyival inkább szembeötlő, mert olyan tárgyak kerültek napfényre, a melyek idáig teljesen ismeretlenek s így a régi magyar művészet holt tőkái voltak. Ilyen a többi között számos himzés, a speciális magyar ornamentika beszédes tanúi, ilyen a feketehalmi 1634. évben készült remek fedeles kupa, melynek mestere *Bartosch Igel* brassói ötvös s még egy egész sorozat egyéb műtárgy, a miknek részletes ismertetését és méltatását más alkalomra kell halasztanunk. *Hann Sebestyén* nagyszebeni ötvösmesternek eddigelé ismert 18 darab műve közül 8 volt e csoportban bemutatva; egyet láttunk a selmechányai *Weigl Bertalantól*, egyet pedig a lőcsei *Genersich Dávidtól*. A többi ötvösmű, a kiállított számnak mintegy 95 százaléka, mester szerint nincsen meghatározva még, a mi műtörténetünknek végtelen lassú lépésben való haladásáról nyújt sajnálatos perspektívát.

XI. TEREM. Mennyezete a maksai ev. ref. templom plafondjának motivumaival van díszítve s régi magyar kódexeket, misekönyveket, psalteriumokat, nyomtatványokat, halotti címertáblákat s könyvkötéseket tartalmaz. Hunyadi Mátyás könyvtárából, a világhírű Corvinából, 12 példányt látunk ez alkalommal kiállítva, kilencet a bécsi udvari könyvtár, három pedig a Magyar Nemzeti Múzeum részéről. A speciális magyar könyvkötőmunkák között debreceni, kassai, nagyszombati, kolozsvári, budai és pozsonyi példányokat látunk bőrben és pergamentben, a sok többi között névszerint *Telegdy Péter* (1750), *Thúry András* (1760) debreceni és *Spaiszer Kristóf* (1782) pozsonyi könyvkötők mesterműveit. A *Kassai Péter* debreceni könyvkötő által 1835-ben készített s a kiállításban 1123. sz. a. szereplő festett hártyakötés kora miatt nem itt, hanem az iparművészeti csoport retrospectív csoportjában lett volna bemutatandó. Ritkasága miatt nagy becsű bir ebben a csoportban egy Corvinának aranymetszésű kötése a magyar és cseh egyesített címerrel s egy másik magyar ízlésű könyvkötés a XV. századból, mely valamikor kék, fehér és vörös színű festéssel volt díszítve.

XII. TEREM. XVII–XVIII. századbeli egyházi szent edényeket, kosztümöket, fém- és fayence asztali készleteket s régi magyar céhjelvényeket tartalmazott. Ez utóbbiak sorában foglal helyet a besztecebányai ötvöscéh 1654-ben készült díszes intarziás ládája is, melynek mellső lapján az ötvösök védőszentjét: Szent Eligius püspököt (és nem Szent *Egyedet*, miként azt a hivatalos Katalógus magyarázza) látjuk, a mint egy serleg kupáját trébéli.

XIII. TEREM. A körmöcbányai városháza és a sárospataki vár doujonjának szobrászati motivumaival van felékesítve és ötvösműben, szövetben, ékszerben stb. mindazon alkotásokat mutatja be, a melyeket a magyar iparművészet egyes házbeli királyaink idejétől 1526-ig létrehozott. A műemlékek sorában kiváló helyet foglalnak el a *sodronyzománccal* ékesített kelyhek, a himzések sorában pedig a szebbnél-szebb miseruhák, ha alapszöveik olaszföldiek is, himzéseik azonban hazaiak s a XV–XVI. századbeli himzőművészetnek dicsőségére válnak.

Az 1374. szám alatt kiállított kettősszárnyú kis aranyozott ezüstoltár, szárnyain dombozműveken translucid zománccal, középső részén pedig két szent között a boldogságos Szűz s a gyermek Jézus képével, valamikor a pozsonyi Klarisszák zárdájáé volt. A XIV. századból eredő, rendkívül ritka és nagy műbecsű biró eme ötvösmunka külföldre vándorolt s a messze idegenben „*Victor Silvy*” kiállító tulajdonaként kellett viszontlátnunk ezt a jobb sorsot érdemelt oltárkát, mely hazai történetünk egy szebb, boldogabb multjának néma tanuságtétele.

A pavillon többi termét a magyar huszárság történetére s kifejlődésére vonatkozó

tárgyak töltik meg. Egy remekül és gazdag pompával kiképezett teremben van *Vágó Pál* és *Pataky László* nagy vászna, mely álomszerű megjelenésben, délibábos magyar tájak fölött a világító őrűz messze elvonuló füstjében vágató magyar huszárok alakjait korhű kosztümök- és fegyverzetben állítja a néző elé. A kisebb cartoucheokban a vitéz huszárok egy-egy hőstette van megörökítve, az arcképek pedig a legvitézebb huszár főtiszteket ábrázolják. A képeken kívül fém, fa, fayence és üvegből kisebb műtárgyak foglalnak a milieuban helyet s festett, vagy faragott ábrázolásaikkal a huszárság történetével állanak benső összefüggésben.

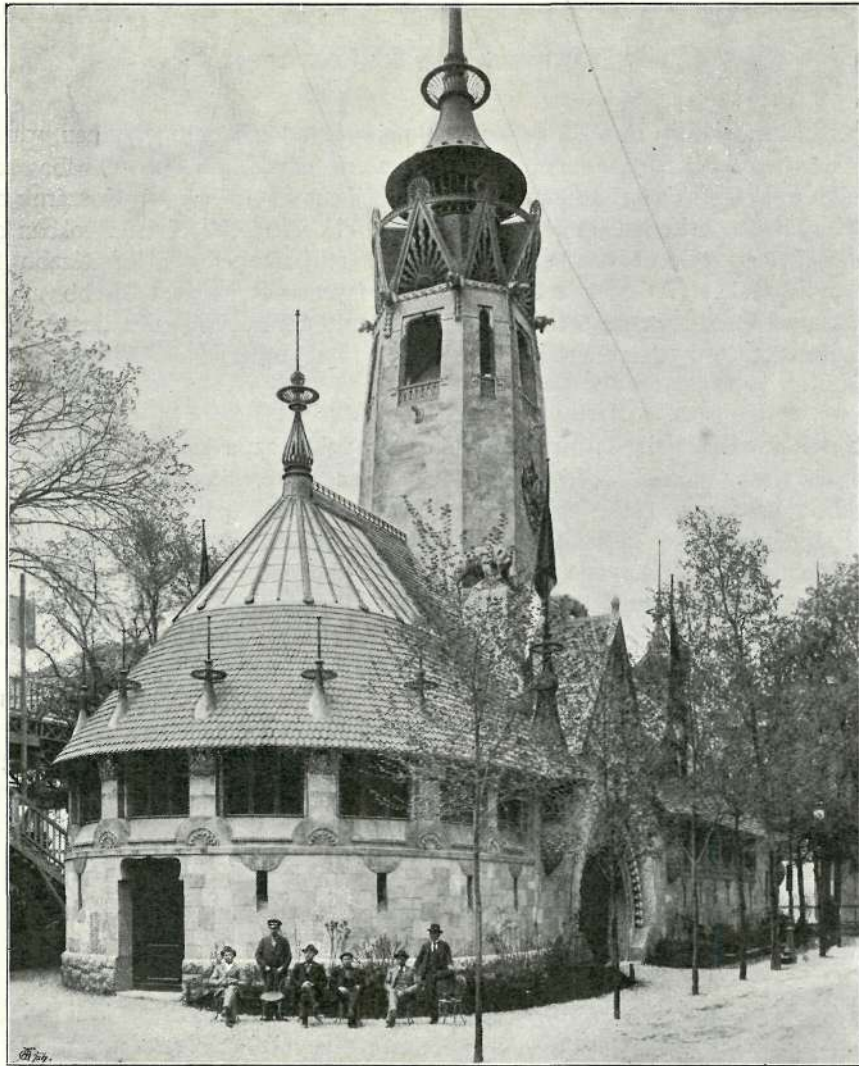
*

A tér szűk viszonyaihoz mérten előadva, ez volna az a keret, a melyben a régi magyar hadviselés, művészet és művészi ipar a maga ezeresztendős multjával a párisi világkiállítás lázas versengése közepett megjelent. Az utolsó pillanatig remény s kétség fogta el sziveinket: győzünk-e, bukunk-e? Ma már túl vagyunk a tépelődésen, mert a magyar történelmi kiállítás az egész művelt világ rokonszenvét s elismerését vívta ki. Az a nagybecsű anyag, melyet az ügy iránti érdeklődésből és hazaszeretetből adtak oda magánosok, testületek, egyházak és múzeumok, fényes sikerhez juttatta a magyar nemzetet, mert meggyőzően bebizonyította, hogy ez a sokak által oly nagy előszeretettel *barbárnak* nevezett nemzet a nyugati civilizáció pirkadása óta becsülésre méltó részese a kulturának s hogy a míg egyik kezében karddal védte a Nyugat civilizációját a pogányság ellen, más kezében a munka eszközével vezette el maroknyi népét ahhoz a forráshoz, amelyből az anyagi és erkölcsi jólét fakad.

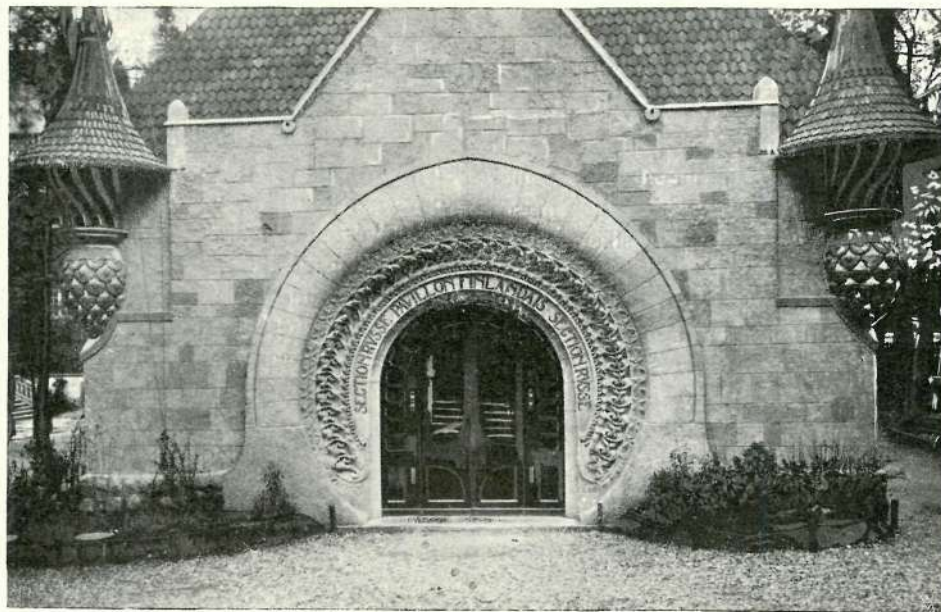
Mihalik József.

A párisi kiállítás egyes épületeiről, néhány jellegzetes szemelvényt közlünk ebben a füzetben. Bemutatjuk a többi között a rendkívül érdekes s minden ízében művésziesen megoldott finn pavillont, a melyet általában a kiállítás egyik, legeredetibb s legbecsesebb épületének mondanak a szakírók. Tervezője, a huszonnyolc éves E. Sarnen építész, bizonyára alig sejtette, hogy igénytelen eszközökkel megalkotott épületével, a mely a Rue des Nations-nak második sorába került, oly nagy sikert ér el, mint a milyenben tényleg része van. A külföldi szaklapok majdnem kivétel nélkül közölték a pavillont s nekünk módunkban van annak egyes érdekes részleteit, Krieger Béla Párisban élő kiváló művésznünknek,

lapunk számára készített kézi rajzai nyomán, bemutatni olvasóinknak. Ezenkívül bemutatjuk a Korovine K. által tervezett orosz falunak néhány tipikus részletét, melyeknél az archangeli kerület épületeinek tősgyökeres arhitekturáját. A kolóniák épületei közül a rendkívül érdekes indus templomokat s azoknak egyes díszítményeit közöljük. Építészeink sok inspirációt meríthetnek ezekből a nagy művészi tudással s találékonysággal megalkotott művekről. Végül az iparművészeti csoportokat magába foglaló s az Esplanade des Invalidesen levő épületeket s a Grand Palais (Múcsarnok) egyik rotundája díszítésének részleteit mutatjuk be, utóbbiakat ugyancsak Krieger B. honfitársunk rajzai nyomán.

A Kunst u. Kunsthandwerkbl.

◦ A FINN PAVILLON. ◦

TERVEZTE SARINEN E.